

**До спеціалізованої вченої ради
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
(вулиця Січових Стрільців, 52А, м. Київ, 04053)**

РЕЦЕНЗІЯ

доктора педагогічних наук, професора, завідувача кафедри педагогіки,
адміністрування, спеціальної освіти та соціальної роботи
Навчально-наукового інституту менеджменту та психології
ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України

Кравченко Ганни Юріївни

на дисертаційне дослідження Бобової Людмили Миколаївни
***«Управління адаптацією іноземних громадян та осіб без громадянства
до навчання у закладах вищої освіти України»***,
поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки»

Ступінь актуальності обраної теми дисертаційного дослідження.

Глобалізаційні процеси, євроінтеграційний вектор розвитку національної освітньої системи та виклики воєнного стану в Україні суттєво впливають на організацію навчання іноземних громадян та осіб без громадянства у закладах вищої освіти. В умовах, коли Україна прагне зберегти та зміцнити свої позиції на міжнародному ринку освітніх послуг, питання ефективного управління адаптацією іноземних здобувачів освіти набуває стратегічного значення.

Актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена тим, що, попри наявність певного досвіду роботи з іноземними студентами в Україні, проблема саме управління процесом їхньої адаптації – як системного, науково обґрунтованого впливу на його перебіг та результативність – залишається недостатньо дослідженою. Відсутні цілісні моделі управління адаптацією, що враховують комплексний характер цього процесу (академічний, соціокультурний, психологічний, мовний аспекти), а також специфіку функціонування закладів вищої освіти в умовах воєнних викликів та повоєнного відновлення.

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційного дослідження, зазначимо такі, що мають вагоме значення для розвитку вищої освіти в Україні: *проаналізовано теоретичні засади управління адаптацією іноземних громадян та осіб без громадянства до навчання у закладах вищої освіти, узагальнено український та зарубіжний досвід (Великої Британії, США, Франції, Польщі); визначено провідні фактори адаптації іноземних студентів та соціально-*

демографічні показники їхньої освітньої готовності; розроблено та обґрунтовано модель управління адаптацією, структуровану за п'ятьма взаємопов'язаними блоками (цільовим, нормативно-теоретичним, змістовно-функціональним, технологічним та продуктивно-рефлексивним); обґрунтовано методiku використання моделі; розроблено кваліметричну (факторно-критеріальну) субмодель для визначення та ранжування вагомості структурних параметрів адаптаційного процесу; здійснено експертне оцінювання дієвості моделі; розроблено методичні рекомендації щодо практичного використання моделі в діяльності закладів вищої освіти.

Нові факти, одержані здобувачем.

Ознайомлення зі змістом дисертації та науковими працями Людмили Миколаївни Бобової дало змогу визначити найбільш істотні теоретико-методологічні положення, висновки та рекомендації, які мають наукову новизну. Зокрема, особистий внесок дисертантки у предмет дослідження полягає в тому, що:

вперше: теоретично обґрунтовано й розроблено модель управління адаптацією іноземних громадян та осіб без громадянства до навчання у закладах вищої освіти України, яка забезпечує цілісність, керованість і результативність адаптаційного процесу, та здійснено її експертне оцінювання; визначено критерії та показники результативної адаптації й на цій основі розроблено кваліметричну (факторно-критеріальну) субмодель; обґрунтовано методiku використання моделі управління адаптацією;

уточнено: зміст та подано авторську інтерпретацію основних понять дослідження, зокрема: «адаптація іноземних громадян та осіб без громадянства до навчання у закладах вищої освіти», «управління адаптацією», «адаптаційний потенціал», «соціокультурна інтеграція», «системний підхід в управлінні адаптацією»;

удосконалено: зміст, технології, форми та методи управлінської діяльності, спрямованої на підтримку іноземних здобувачів освіти;

набули подальшого розвитку: теоретичні підходи до управління адаптацією іноземних громадян та осіб без громадянства з урахуванням сучасних вимог до якості освітнього процесу та міжкультурної взаємодії; підходи до інтеграції освітньої, соціально-психологічної та культурної підтримки іноземних здобувачів освіти; процедури відстеження та експертного оцінювання результативності адаптації.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків, рекомендацій, які захищаються.

У процесі рецензування дисертаційного дослідження Л. М. Бобової було зроблено висновок, що авторкою здійснено вдалий підбір методів дослідження,

що забезпечило належний рівень обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Застосування комплексу теоретичних (аналіз, синтез, узагальнення, систематизація, моделювання) та емпіричних (анкетування, експертне оцінювання, кваліметричне моделювання, описова статистика) методів є адекватним меті та завданням дослідження.

У першому розділі дисертації «Управління адаптацією іноземних громадян та осіб без громадянства до навчання у закладах вищої освіти України в теорії та практиці» здобувачкою розкрито теоретичні основи управління адаптацією, охарактеризовано українську систему підготовки іноземних громадян, а також проаналізовано сучасний стан підготовки іноземних здобувачів у закладах освіти Великої Британії, США, Франції та Польщі. Порівняльний аналіз зарубіжного досвіду є вагомою складовою дослідження.

У другому розділі «Моделювання процесів управління адаптацією іноземних громадян та осіб без громадянства до навчання у закладах вищої освіти України» визначено провідні фактори адаптації іноземних студентів, розроблено та обґрунтовано модель управління адаптацією та методику її використання. Модель є комплексною організаційно-управлінською системою, що охоплює п'ять взаємопов'язаних блоків. Вдалим рішенням є обґрунтування методики використання моделі як гнучкої системи прийомів, принципів і процедур, що є більш придатною для практичної діяльності ЗВО порівняно з жорстко регламентованою технологією.

У третьому розділі здійснено експертне оцінювання дієвості моделі та розроблено кваліметричну (факторно-критеріальну) субмодель. Одним із найсильніших елементів роботи є розроблений інструментарій оцінювання результативності адаптації, реалізований у табличному процесорі Excel, що забезпечує не лише відстеження динаміки адаптаційного процесу, а й ранжування та кількісне обґрунтування вагомості його параметрів.

Загалом слід зазначити, що виклад матеріалу логічний та послідовний. Для тексту дисертації характерними є змістова завершеність, цілісність і логічність. Авторка демонструє здатність до самостійного наукового пошуку, аналізу та узагальнення матеріалу.

Повнота викладення результатів в опублікованих працях.

Зміст, структура та логіка викладу матеріалу в дисертаційній роботі, сформульовані висновки свідчать про достатній рівень методологічної культури дослідження та обізнаність авторки з об'єктом наукового пошуку. Основні положення та наукові результати дисертації викладено у 8 публікаціях, серед яких: 4 статті у наукових фахових виданнях України та 4 публікації у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Результати дослідження впроваджено у практику діяльності 4 закладів освіти, що підтверджується відповідними довідками.

Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності.

Аналіз дисертації та наукових публікацій Людмили Миколаївни Бобової, в яких висвітлено основні наукові результати дослідження, не дає підстав припускати, що в них мають місце порушення академічної доброчесності (академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація), оскільки результати перевірки за допомогою автоматизованої системи підтвердили відсутність академічного плагіату. В разі використання ідей, тверджень, відомостей із зовнішніх джерел інформації, в роботі є відповідні посилання, що відповідає нормам законодавства про авторське право й суміжні права.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

У процесі рецензування дисертаційної роботи було звернуто увагу здобувачки на деякі дискусійні питання. Зокрема, рекомендовано:

1. Доцільно було б більш чітко розмежувати поняття «адаптація» та «соціокультурна інтеграція», оскільки в окремих фрагментах тексту вони вживаються як синонімічні, хоча за змістом мають різний обсяг і спрямованість.

2. Варто розширити аналіз впливу умов воєнного стану на адаптаційні процеси іноземних студентів, зокрема навести конкретні емпіричні дані щодо динаміки чисельності іноземних здобувачів освіти та змін в організації їхнього навчання у 2022–2025 рр.

3. На нашу думку, доцільно було б детальніше розкрити механізми зворотного зв'язку між блоками авторської моделі (цільовим, нормативно-теоретичним, змістовно-функціональним, технологічним та продуктивно-рефлексивним), зокрема яким чином результати продуктивно-рефлексивного блоку впливають на коригування змісту інших блоків у процесі управління адаптацією.

4. Експериментальна частина дослідження ґрунтується переважно на експертному оцінюванні дієвості моделі, що є методологічно виправданим підходом. Водночас бажано було б доповнити дослідження результатами безпосереднього вимірювання рівня адаптованості іноземних здобувачів освіти (наприклад, динаміки академічної успішності, показників відсіву, результатів опитування самих іноземних студентів) до та після впровадження моделі, що посилює б доказовість висновків.

5. У загальних висновках бажано навести конкретні числові показники результативності експертного оцінювання дієвості авторської моделі, що підтвердить обґрунтованість зроблених узагальнень.

б. У роботі наявні окремі неточності технічного характеру (стилістичні та граматичні огріхи, незначні похибки в оформленні текстового матеріалу), які потребують редакційного доопрацювання.

Проте висловлені зауваження та побажання є дискусійними і не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованої дисертації.

Висновок. На підставі здійсненого аналізу тексту дисертаційного дослідження можна стверджувати, що дисертація Бобової Людмили Миколаївни «**Управління адаптацією іноземних громадян та осіб без громадянства до навчання у закладах вищої освіти України**», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки», є цілісним, самостійним, завершеним науковим дослідженням, має наукову теоретичну і практичну цінність, є актуальним. За змістом, якістю, обсягом, повнотою викладення основних результатів, які є достовірними, можна зробити висновок, що дисертація Бобової Людмили Миколаївни відповідає чинним вимогам, зокрема, «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами та доповненнями № 34 від 21 березня 2022 року) і може бути рекомендована до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки».

РЕЦЕНЗЕНТ:

доктор педагогічних наук, професор,

Ганна КРАВЧЕНКО

завідувач кафедри педагогіки,
адміністрування, спеціальної освіти
та соціальної роботи ННІМП
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»